

Рамазанова С.Б, 1 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші — э.ғ.м. аға оқытушы Шакенова Г.А

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАР ӘЛ-АУҚАТЫНЫҢ ИНДЕКСІ

Президент Қасым - Жомарт Тоқаев 2020 жылғы 1 қыркүйектегі "Қазақстан Жаңа нақты ахуалда: іс-қимыл уақыты" атты Қазақстан халқына Жолдауында балалардың құқықтарын қорғау мәселесіне ерекше назар аударды. Атап айтқанда, бала құқықтары туралы конвенцияның факультативтік хаттамасына қосылу тапсырылды.

Ұлттық қоғамдық сенім кеңесінің отырысында Мемлекет басшысы 2022 жылдан бастап Ұлттық мониторингтік тетік — Қазақстандағы балалардың әл-ауқатының индексін әзірлеп, енгізуді ұсынды.

Индекс балалардың әл-ауқатын және әртүрлі салаларда балалар үшін жағдай жасауға бағытталған ұлттық саясаттың тиімділік дәрежесін бағалауды жүргізу үшін әзірленген [1].

Индекс төрт негізгі бағыттан тұрады: бала, отбасы және қоғам, мемлекеттік саясат, елдің әл-ауқаты. Қажетті деректер орталық мемлекеттік органдар мен жергілікті атқарушы органдардың ашық көздерінен, сондай-ақ халықаралық және отандық зерттеу құрылымдарынан қалыптастырылады. Сауалнама балаларға (ата - аналардың рұқсатымен) және ата-аналарға сауалнама жүргізу арқылы жасалады. Осы индексте пайдаланылатын негізгі ұғымдар: 1) бағыттарды есептеу – бағыттарға кіретін компоненттердің немесе статистикалық/сұрау салу деректерінің арифметикалық орташа мәнін айқындау жолымен жүргізілетін есептеу; 2) балаларға арналған бюджет – республикалық, облыстық бюджеттен балалардың мұқтаждықтарына бағдарланған, сондай-ақ Республикалық маңызы бар қалалардың, астананың, аудандық (облыстық маңызы бар қаланың) бюджеттердің балаларға арналған шығыстары; 3) балалардың мұқтаждықтарына бағдарланған бюджет шығыстары-балалардың мұқтаждықтарына бағдарланған бюджеттік бағдарламалар/кіші бағдарламалар бойынша тікелей және жанама шығыстардың жиынтығы; 4) баланың әл – ауқаты-баланың дене және психологиялық денсаулығын қолдауға және жақсартуға, сапалы біліммен, даму мүмкіндіктерімен, қауіпсіздігімен және басқа да жағдайлармен қамтамасыз етуге бағытталған факторлардың жиынтық әсері кезінде қалыптасқан баланың жай-күйі; 5) Деректерді қалыпқа келтіру-деректердің бастапқы (қайта құрылатын) мәндерін қалыпқа келтірілген (орташа) мәнге түрлендіру; 6) жанама шығыстар – балаларды қолдауға және дамытуға тікелей және біржақты бағытталмаған, бірақ халықтың, оның ішінде балалардың барлық жас санаттарын қамтитын нақты шығыстар (мысалы, балалар бөлімшесі бар аурухананы ұстау (жалпы шығыстардағы үлесі); қарттарға, мүгедектерге, оның ішінде мүгедек балаларға арнаулы әлеуметтік қызметтер көрсету, оңалту орталықтарында (игілік алушылардың кең ауқымы) және т. б.); 7) статистикалық/сауалнама деректері-балалардың әртүрлі салалардағы,

оның ішінде өңірлік бөліністегі жағдайын сипаттайтын көрсеткіштер; 8) қорытынды индексті есептеу-барлық бағыттардың арифметикалық орташа мәнін айқындау жолымен жүргізілетін есеп; 9) компонент – балалардың белгілі бір саладағы жағдайын сипаттайтын статистикалық/сұрау деректерінің жиынтығы; 10) мониторинг-балалардың әл-ауқаты саласындағы ұлттық саясаттың тиімділігі туралы ақпаратты жинауды, өңдеуді, талдауды, сақтауды және таратуды ұйымдастыру нысаны; 11) тікелей шығыстар - балаларды кәмілетке толғанға дейін оларды қолдауға және дамытуға тікелей және біржақты бағытталған нақты шығыстар (мысалы, жалпы білім беретін мектептер мен мектепке дейінгі білім беру ұйымдары, балалар кітапханалары, балаларға арналған спорт мектептері мен секциялары, оқушылар сарайлары қызметінің жұмыс істеуіне арналған шығындар, балалардың қоғамдық көлікте тегін жүруін қамтамасыз ету, Балалар ауруханалары және т. б.)

Экономикалық зерттеулер институтының сарапшылары әл-ауқаттың негізгі аспектілеріне, оның ішінде денсаулықты, білім беруді, монетарлық кедейлікті, басқа да индикаторларды бағалауға назар аудара отырып, Қазақстандағы балалардың жағдайына жан-жақты талдау жүргізеді [2].

Қазақстан үшін бейімделген Индекс еліміздің түрлі өңірлері арасында салыстырмалы талдау жүргізуге мүмкіндік береді, балалардың әл-ауқаты мәселесін түсінуді тереңдетуге және балаларды мемлекеттік қолдауды қамтамасыз етудегі өңіраралық сәйкессіздіктерді анықтауға мүмкіндік береді.

Индекс еліміздің балаларының жалпы және жеке бағыттар бойынша қаншалықты қолайлы екенін анықтауға мүмкіндік береді.

Индекс өңірлер бойынша бөле отырып, әртүрлі салалардағы ұлттық саясаттың тиімділігін қадағалауға мүмкіндік береді. Индексті есептеу үшін ел үшін ең өзекті көрсеткіштер іріктелетін болады.

Индекс объективті және субъективті деректерден тұратын болады, олардың қайнар көзі ҚР ресми статистикасы, халыққа жүргізілген сауалнама нәтижелері болып табылады [3].

Әдебиеттер

1. <https://www.caravan.kz/news/v-kazakhstane-poyavilsya-indeks-poluchiya-detejj-813982/>
2. https://www.kt.kz/rus/society/indeks_blagopoluchiya_detey_utverzhdn_v_kazahstane_1377928913.html
3. https://economy.kz/ru/Novosti_instituta/id=2251/arch=2021_4